

W I A D O M O Ś C I W S T Ę P N E

I. Litery

§ 1. Alfabet grecki składa się z 24 liter.

Litery		Nazwy		Dźwięki
duże	małe			
A	α	alpha	ἄλφα	ā, ä
B	β	bēta	βῆτα	b
Γ	γ	gamma	γάμμα	g
Δ	δ	delta	δέλτα	d
E	ε	epsilon	ἒ ψιλόν	ě
Z	ζ	dzēta	ζῆτα	dz
H	η	ēta	ἦτα	ē
Θ	θ	theta	θῆτα	th
I	ι	iōta	ἰῶτα	ī, ĭ
K	κ	kappa	κάππα	k
Λ	λ	lambda	λάμβδα	l
M	μ	my	μυ	m
N	ν	ny	νο	n
Ξ	ξ	ksi	ξεῖ (ξῖ)	ks
Ο	ο	omikron	ὀ μικρόν <i>μικρ.</i>	ö
Π	π	pi	πεῖ (πῖ)	p
P	ρ	rho	ῥῶ	r
Σ	σ ς	sigma	σίγμα	s
T	τ	tau	ταυ	t
Υ	υ	ypsilon	ὕ ψιλόν	ȳ, ȳ
Φ	φ	phi	φεῖ (φῖ)	ph
X	χ	khi	χεῖ (χῖ)	kh
Ψ	ψ	psi	ψεῖ (ψῖ)	ps
Ω	ω	omēga	ὦ μέγα	ō

Uwaga 1. ς kładzie się na końcu wyrazów, σ w środku wyrazu i na początku: σοφιστής. Na końcu pierwszej części wyrazu złożonego używa się σ lub ς: προσ-φέρω lub προς-φέρω przynoszę.

n/g

Uwaga 2. Zamiast *v* przed tylnojęzykową ($\gamma, \kappa, \chi, \xi$) (pisano $\gamma, \delta\gamma\gamma\epsilon\lambda\omicron\varsigma$) *posel, ἐγκλίνω nachylam, Ἀγγελος, σάλπυξ trąba*.

To *n* jest tylnojęzykowe, odmienne brzmieniem od *n* zębowego, por. łacińskie *anguis* lub polskie *angina*.

Uwaga 3. *ι* brzmi, zawsze jak *i*, nigdy jak *j*. *Ἴωνες, Ἰάσων, ἱαμβος* (czytaj *I-ōnes, I-āson, i-ambos*).

II. Podział głosek

§ 2. Głoski dzielimy na:

A. samogłoski (*vocāles*), B. spółgłoski (*consonantes*).

A. Samogłoski

Samogłoski dzielą się na 1) pojedyncze, 2) dwugłoski.

1. Samogłoski pojedyncze są: $\bar{a}, \bar{a}, \eta, \epsilon, \omega, o, \bar{i}, \bar{i}, \bar{v}, \bar{v}$.

Uwaga. \bar{v}, \bar{v} brzmiały pierwotnie (\bar{u}) \bar{u} (por. łac. *mūs*, a gr. *μῦς* *mysz*). W języku attyckim w V w. brzmiało już *v* jak (γ) (właściwie jak niem. *ü*, franc. *u*). Ale w dwugłoskach *av, ev, ηv* pierwotna wymowa została: *au, eu*.

ϵ oznaczało \bar{e} krótkie ścieśnione,

η „ \bar{e} długie otwarte,

o „ \bar{o} krótkie ścieśnione (podobne do staropolskiego *o* pochyłonego),

ω „ \bar{o} długie otwarte.

Dlatego też $\bar{o} + \bar{o}$ (brzmiące jak polskie *o* pochyłone, pisane \bar{o}) ściągały się w dialekcie attyckim w długie \bar{u} (*ov*), a nie w ω , $\epsilon + \epsilon$ w *ei* (niewłaściwe § 2, uw. 4), a nie w η .

2. Dwugłoski dzielą się na:

a) właściwe tzn. takie, w których wymawia się obie części składowe: *ai, ei, oi, vi, av, ev, ηv*.

Uwaga. Dwugłoski te, z wyjątkiem *ηv*, nazywają się *dwugłoskami krótkimi*, gdyż pierwsza samogłoska składowa jest krótka (cała dwugłoska oczywiście jest długa), *ηv* nazywa się *dwugłoską długą*, gdyż pierwsza składowa jest długa.

b) niewłaściwe, w których brzmi tylko jedna samogłoska.

Tu należą: α ($= \bar{a}$), η ($= \bar{e}$), ω ($= \bar{o}$); β) *ov* ($= \bar{u}$).

ι w α, η, ω nazywa się *subscriptum*, gdyż pisze się je pod samogłoską długą \bar{a}, η, ω . Przy literach dużych pisze się je obok: *Αι, Ηι, Ωι* (*ι* a *scriptum*): $\phi\delta\eta, \Omega\delta\eta$ (czyt. $\bar{o}\bar{d}\bar{e}, \bar{o}\bar{d}\bar{a}$).

Uwaga 1. Dla zaznaczenia, że dwie samogłoski, tworzące zwykle dwugłoskę, należy czytać oddzielnie, zaznacza się na drugiej samogłosce dwie kropki (*puncta diaeresis*): *προῶπαρχω* *zaczynam pierwszy, προῶνω* *łagodzę*.

Uwaga 2. Zwyczaj pisania ι subscriptum jest bizantyński; Grecy pisali *ai, ei, oi*. W epoce klasycznej wymawiano jeszcze obie części składowe w *ai, oi*. Jedyne *ηι* już w w. V p. n. e. przeszło w \bar{e} . Tym się tłumaczy, dlaczego Rzymianin wyraz grecki *τραγωδία* oddawał przez *tragoedia*, a nie *tragodia*, słyszał bowiem *tragoidia*. Natomiast w późniejszej epoce przyjęte słowo *ἐπιφῶδες* pisali Rzymianie *epodos*, gdyż już nie słyszeli dwugłoski.

Uwaga 3. *ov* (pierwotnie $o + u$) czytali już Ateńczycy epoki klasycznej jako długie \bar{u} , więc jako pojedynczą samogłoskę długą.

U w a g a 4. $\epsilon\iota$ jest znakiem na dwa dźwięki: 1) $\epsilon\iota$ jest dwugłoską właściwą $\epsilon + \iota$, brzmiącą jak np., ej w wyrazie *lejce*; 2) $\epsilon\iota$ jest znakiem na długie $\bar{\epsilon}$ ścieśnione: $\acute{\alpha}\tau\upsilon\chi\epsilon\iota$ z $*\acute{\alpha}\tau\upsilon\chi\epsilon-\iota$ (a to z $*\acute{\alpha}\tau\upsilon\chi\epsilon\sigma-\iota$) zawiera $\epsilon\iota$ właściwe; $\acute{\alpha}\tau\upsilon\chi\epsilon\iota\varsigma$ z $*\acute{\alpha}\tau\upsilon\chi\epsilon-\epsilon\varsigma$ (a to z $*\acute{\alpha}\tau\upsilon\chi\epsilon\sigma-\epsilon\varsigma$) zawiera $\epsilon\iota$ niewłaściwe. Pisano je $\epsilon\iota$ dla odróżnienia od $\bar{\epsilon}$ otwartego, pisanego η . Prawa fonetyczne i morfologiczne uczą, jakie $\epsilon\iota$ mamy przed sobą w poszczególnych wypadkach.

U w a g a 5. W późniejszej grece wszystkie $\epsilon\iota$ przeszły w wymowie w \bar{i} . Dlatego np. grecki wyraz *Ἰριήνη* brzmi *Irena*. Z tego też powodu nazwy liter $\pi\epsilon\iota$, $\phi\epsilon\iota$, $\chi\epsilon\iota$, $\psi\epsilon\iota$ brzmią *pi*, *phi*, *chi*, *psi*.

B. Spółgłoski

Podział spółgłosek jest uwidoczniiony na następującej tablicy.

Rodzaj artykulacji	Zwarte explosivae (mutae)			Trwale continuae		
	dźwięczne (mediae)	bez- dźwięczne (tenuis)	przy- dechowe (aspi- ratae)	płynne (liquidae)	nosowe (nasales)	szczelinowe (spirantes)
Miejsce artykulacji	Wargowe (labiales)	β	π	φ	μ	$F^1)$ (wyma- wiane jak <i>w</i>)
	przednio- językowe (zębowe) dentales	δ	τ	θ	λ, ρ	ν
	tylno- językowe gutturales	γ	κ	χ	ν (pi- sane γ przed $\gamma, \kappa, \chi, \xi$)	

U w a g a 1. Spółgłoski płynne i nosowe obejmuje się często wspólną nazwą *płynne albo półotwarte*.

U w a g a 2. φ, χ wymawiamy dziś jak *f, ch* (spiranty). Grecy epoki klasycznej wymawiali φ jak *ph*, χ jak *kh*, θ jak *th*, czyli jak *tenies* aspirowane (aspiraty).

Język łaciński nie znał spółgłosek aspirowanych *ph, kh, th* (występują one jedynie w wyrazach zapożyczonych z języka greckiego, jak *philosöphus, schola, thermae* itp.). Język grecki natomiast zatracił spółgłoskę *qu*, zachowaną w łacinie i w językach germańskich. W grece (*qu*) przeszło przed ι, ϵ w τ , a przed α, \omicron w π . Por. łac. *quis* i gr. $\tau\acute{\iota}\varsigma$, łac. *uter* (z *quotëros*) i gr. $\pi\acute{\omicron}\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$.

$qu \rightarrow \tau$
 $qu \rightarrow \pi$

¹⁾ Tej litery, zwanej *digamma*, w alfabecie nie ma, gdyż dialekt joński i attycki dźwięk ω utraciły bardzo wcześnie.